

dodan še seznam koristnih naslovov za srednjeveškega arheološkega topografa. Knjigo zaključujejo: seznam uporabljenih kratic, opombe in seznam omenjenih imen.

Besedilo je polno primerov iz vsakdanjega arheološkega dela, kar onemogoča nepravilno razumevanje. Podajanje snovi je tudi vidno podkrepjeno s številnimi risbami, fotografijami, načrti, zemljevidi, kopijami starih dokumentov in primeri kartotečnih listov.

Kot vidimo iz vsebine, ni delo za nas nekaj povsem novega, saj Slovenci že imamo svoja navodila za arheološko topografijo (S. Pahič, »Arheološka topografija Slovenije«, *Argo* 1 [1962] 93 ss.). In pravilnost ter izčrpnost teh navodil nam Taylorjeva knjiga le potrdi. Vendar je sedaj, prav zaradi omejenosti na obravnavanje srednjeveške arheološke topografije, važna tudi za nas, ko se vsi slovenski arheologi trudijo za izvedbo skupnega delovnega programa. Topografiji in problemskemu sondiranju srednjeveških arheoloških najdišč bi poznavanje obravnavanega dela gotovo koristilo. Ker pa je način dela pri srednjeveški arheološki topografiji skoraj enak načinom dela pri drugih obdobjih, le da je še malo bogatejši, in ker je Taylorjeva knjiga nenevadno nazorna, je zanimiva tudi za tiste, ki se ne ukvarjajo s proučevanjem srednjega veka.

Andrej Pleterski

Dušan Jelovina, Starohrvatske nekropole na področju između rijeka Zrmanje i Cetine, Biblioteka znanstvenih djela 2. Čakavski sabor (Split 1976).

Delo obsega 176 strani in 91 tabel ter zemljevid razprostranjenosti nekropol. Razdeljeno je v šest poglavij: kratek zgodovinski oris dogodkov od 7. do 11. stoletja v Dalmatinski Hrvatski, historiat izkopavanj starohrvatskih arheoloških najdišč, abecedni pregled grobišč med Zrmanjo in Cetino. Najbolj obsežno je poglavje o pridatkih v grobovih — razvrščeni so po posameznih zvrsteh: nakit (uhani, prstani, ogrlice), orožje (meči, ostroge) in uporabne predmete (keramika). V zadnjem poglavju so zajete zaključne ugotovitve in razmišljanja. Dodan je še popis literature. Opombe so za vsakim poglavjem.

Delo (disertacija) D. Jelovine je rezultat njegovih dolgoletnih proučevanj in

prizadevnega terenskega dela na področju materialne kulture zgodnjefevalne hrvatske države. Zaokroženo in pregledno je podan ves drobní grobni inventar, ki se nahaja v Muzeju starohrvatskih arheoloških spomenika v Splitu: star fundus od L. Maruna dalje, ki so ga parcialno objavljali L. Karaman in drugi, novejši material, deloma že objavljen v Starohrvatski prosvjeti ter najnovejši, iz izkopavanj preteklih let. D. Jelovina ugotavlja, da se je iz staroselske ilirskokrimske kulture v starohrvatsko dobo ohranila kontinuiteta v grobni arhitekturi in načinu pokopa. To potrjujejo tudi poznoantična grobišča, ob katerih kasneje pokopujejo tudi stari Hrvati: Danilo pri Šibeniku, sv. Marta v Bijačah pri Trogiru in Vratnice na Bribiru. Avtor je razdelil nekropole v tri časovne skupine. Najstarejša grobišča so iz časa od konca 7. do sredine druge polovice 8. stoletja. Sem sodijo: Razbojine in Maklinovo brdo v Kašiću, Materize in Zdrijač v Ninu, Zduš pri Vrliki, Bračića podvornice v Biskupiji pri Kninu in Smrdelje pri Skradinu. Pokopi na teh grobiščih so v pravih vrstah in ob njih še ni sakralne arhitekture. Najštevilnejša je druga skupina nekropol — ta je tudi najbolj bogata s pridatki in traja od sredine druge polovice 8. do konca 11. stoletja. Grobišča iz tega časa so: Crkvina pri Biskupiji, Vratnice na Bribiru, Podgrade pri Benkovcu, Begovača pri Biljanu Donji, Sv. Spas pri Cetini, Đeverske, Mastirine in Razbojine v Kašiću, Crkvina v Koljanu in Smrdelje pri Skradinu. Grobovi niso več v pravih vrstah, ker se podreajo sakralnemu objektu. Tretja skupina grobišč, ki ne sodi več v starohrvatsko dobo, traja od konca 11. do 15. stoletja. Grobni pridatki so redki in tudi sakralna arhitektura je drugačna.

D. Jelovina je razvrstil načine pokopa v starohrvatskem času (prva in druga skupina) v osem skupin. Najenostavnejši je pokop v krsti, zatem je poznanih več variant oblaganja groba s kamnitimi ploščami, etažni zidani grobovi, sarkofagi in zidani ometani grobovi. Na osnovi bogatih terenskih izkušenj je avtor popravil mišljenja L. Karamana in S. Gušnjace ter ugotovil, da niso bili grobovi dlje časa pripravljeni že pred smrtjo, temveč so bili dokončno izdelani šele neposredno pred pokopom. Ravno tako niso pokopavali samo enega individua, temveč poznamo prave družinske pokope

več generacij (v nasprotju s Karamanovo hipotezo).

Nakit je v starohrvatski materialni kulturi dosegel kakovostno zelo visoko raven. Uthane npr. so izdelovali v veliko variantah, od najbolj enostavnih do luksuznih tako po tehniki izdelave (granulacija, filigran) kakor po materialu (srebro, zlato). Starohrvatski nakitni predmeti (uhani, prstani) se ne pojavljajo samo na matičnem ozemlju, temveč tudi na sosednjem, zlasti v kontinentalni Hrvatski in Bosni, kjer se mešajo z bjelobrdsko kulturno sfero. Narobe, pa opazimo tudi importirane uhane iz karantansko-ketlaškega kroga od konca 8. do 10. stoletja, ter od druge polovice 10. do 12. stoletja iz bjelobrdске kulture. Prstane je D. Jelovina razdelil v štiri osnovne skupine, od enostavnih do umetelno izdelanih. Dokaj pogosti nakitni predmeti so pa še ogrlice iz steklenih biserov, razne aplikle in diademi. Zelo značilno za starohrvatsko materialno kulturo je orožje, ki je glede na tok zgodovinskih dogajanj, karolinškega tipa. Doslej je bilo evidentiranih 13 dvoreznih mečev in 77 ostrog, nekaj bojnih sekir ter precej pušičnih osti, bojnih nožev in kopij. Delavnice za orožje, zlasti so ostroge, so morale biti, glede na tolikšno množino, na ozemlju starohrvatske fevdalne države. Grobna keramika je bila izdelana na osnovi poznoantične tradicije.

Pričujoče delo je pomemben prispevek k poznavanju materialne kulture v zgodnjem srednjem veku na dalmatinskem področju. Ves grobni inventar je pregledno zbran na enem mestu in ugotovitve, ki se tičejo načina pokopa, dajejo nove aspekte proučevanju te problematike. Samo želeti je, da bi čimprej dobili take sistematične študije zgodnje-srednjeveške materialne kulture za ostala jugoslovanska področja.

Irena Sivec-Rajterič

Mały słownik kultury dawnych Słowian. Pod redakcją Lecha Leciejewicza. Warszawa: Wiedza powszechna, 1972. 674 str., 32 tabel, številne ilustracije med tekstem 8°.

Slovar ima popularno-znanstven značaj, je torej namenjen širši publiki, a tudi študent ga s pridom uporablja — posebej zaradi bibliografije — in strokovnjaku pride prav, vsaj za naglo infor-

macijo. V njem so zbrani podatki pod približno 1500 gesli. Ta posredujejo osnovne historične in arheološke pojme, zgodovinske osebe, naselbinska središča, spomenike in odkritja, važna za razvoj slovanske kulture do visokega srednjega veka. Dalje pokrivajo področje etnologije in umetnostne zgodovine. Tuja imena so v poljščini (originalno ime je navedeno v oklepaju), le kolikor so na Poljskem manj znana, so pisana v originalu. Geslom so dodane ilustracije, fotografije, rodovniki vladarskih dinastij in zemljevidi (npr. trgovske poti Slovanov v Evropi, Aziji in severni Afriki; tlorisi mest kot Ohrid, Kijev, Praga). Uporabo slovarja olajšujejo zemljevidi, ki so dodani na koncu, in sinhronična tabela arheoloških kultur bronzaste in železne dobe med Odrom in Dneprom. Zemljevidi prikazujejo: slovansko ozemlje v času od 8. do 10. stoletja, razdelitev južnoslovanskih plemen med 8. in 9. stoletjem, razdelitev zahodnoslovanskih plemen med 9. in 10. stoletjem, politično razdelitev zahodnih Slovanov v prvi polovici 12. stoletja, razdelitev zahodnih Slovanov v prvi polovici 12. stoletja, razdelitev vzhodnoslovanskih plemen med 9. in 10. stoletjem, politično razdelitev Rusov na prelomu 11. v 12. stoletje.

Namen *Malega slovarja staroslovanske kulture* je posredovati ugotovitve raziskav na področju zgodovine in arheologije slovanskih narodov, raziskav o njihovem začetku in razvoju od druge polovice 2. tisočletja pr. n. š. do 12. oziroma 13. stoletja n. š., ko se je nekdaj sorazmerno enotni slovanski svet razdelil na države in narode in začel sprejemati in uvajati fevdalno družbeno strukturo.

Sestavljalci so želeli podati današnje stanje vede in utemeljene poglede na sporne točke, ki so nastale in še nastajajo. Raziskave na tem področju hitro napredujejo. Dinamiko vnaša zlasti arheologija. Zato prihaja do stalno novih odkritij in nova spoznanja se oddaljujejo od predstav v starejših delih. Ni še dolgo npr. od zavrnitve delno tendenčnih delno psevdoznanstvenih delno romantičnih teorij o nizki stopnji slovanske kulture v preteklosti. Na Poljskem so v okviru Znanstvene akademije Slovanostva že med obema vojnama začeli načrtovati obširen slovar slovanskih starožitnosti (*Słownik starożytności słowiańskich*), od katerega so izšli doslej trije deli in prvi zvezek četrtega z gesli od A